

Het tijdelijk Herdenkingsmonument voor de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog

Voorafgaand aan de viering van de bevrijding op 5 mei 1945 herdenken wij de gevallen uit de Tweede Wereldoorlog. In Wormer vond de herdenking bij het huidige monument - op de hoek van Zaandammerstraat en Dorpsstraat - voor de eerste maal plaats op 5 mei 1950. Het is een eenvoudig en sober monument met destijds de vermelding '1940-1945'. De namen van de oorlogsslachtoffers uit Wormer stonden er niet op vermeld. Deze namen zijn er in 1999 op aangebracht. Vóór 1950 stond er op dezelfde plaats een ander - tijdelijk - monument bestaande uit een drietal elementen. Op het middelste element stond 'Ere de Gevallen', op het rechter element 'Dank en Hulde aan de Mannen van het Verzet' en op het linker element stond vermoedelijk 'Hulde aan onze Vrouwen'. Beide monumenten zijn ontworpen door Rijk Waal en uitgevoerd door steenhouwer Willem Kloppe. *De redactie*

Bronnen: Verslagen van de gemeenteraad Gemeente Wormer 1930-1980, nr. 1443 en foto nr. WAT002000729 (Waterlands Archief); Hoofdstuk 9, *Oorlogsjaar 1945 - De Verzetsgroep - Na de Bevrijding* door E.D. Koolman-Kuijper; Jan Waal Rz.

Van de voorzitter

Voor u ligt de nieuwe Torenklanken. Het is u hopelijk opgevallen dat de lay-out veranderd is. Dank daarvoor aan Wietske van Soest die de opmaak verzorgt. Ook is de redactie vernieuwd. Onder de enthousiaste leiding van Albert Stol is er weer een aantal interessante artikelen geschreven.

Op 21 mei hebben wij onze Algemene Ledenvergadering met aansluitend een interessante film en lezing verzorgd door Cees Kingma. Het belooft een leuke en boeiende avond te worden. Zie voor de uitnodiging hieronder.

Verder zijn we druk bezig met de nieuwe website. Hopelijk kunnen we die op 21 mei ook presenteren. Op dit moment is er op www.genootschapwormer.nl nog weinig te zien, maar via de e-mailadressen die in het colofon op pagina 16 staan vermeld, zijn wij gewoon bereikbaar. Op zaterdag 13 juni is er in de Stoomhal de Culturele Erfgoedmarkt. Uiteraard zullen wij daar ook acte de présance geven. Ik hoop u op 21 mei te ontmoeten.

Uitnodiging voor de algemene ledenvergadering donderdag 21 mei 2015

Plaats: De Stoomhal, Pakhuisplein 44, Wormer
Aanvang: 20.00 uur
Zaal open: 19.30 uur

Agenda

Opening

1. Ingekomen stukken en mededelingen
2. Verslag ledenvergadering 29 november 2014
3. Financieel verslag 2014
 - Toelichting door de penningmeester
 - Verslag kascontrolecommissie
 - Vaststelling jaarrekening 2014
4. Toelichting op activiteiten 2015
5. Verkiezing kascontrolecommissie
6. Rondvraag
7. Sluiting

Aansluitend zal de in 1982 door de Ikon opgenomen film *Van de Zaan Gezien* worden vertoond, gevolgd door een lezing van Cees Kingma met de titel 'Eerherstel voor de 'Houten Zaanwand langs de Veerdijk'. Aan het einde van de negentiende eeuw stond er

langs de Veerdijk in Wormer, vanaf Koningsbergen (Mercurius) tot aan het Wolfsrak bij de Bartelsluis, een bijna aaneengesloten reeks van houten pakhuizen en molenschuren. Ook stonden er nog drie molens: het Fortuin, de Jonge Wolf en de Witte Duif. Pas na de eeuwwisseling werden hier de eerste stenen fabrieken gebouwd: in 1903 de uitbreiding van de Witte Duif voor Jb. Heekelaar en in 1904 de stoomolieslagerij de Pijl voor de firma Pieper en Zonen. Verder was pakhuys Wormerveer met z'n houten skelet en opgemetselde buitenmuren een tussenvorm waaraan de overgang naar 'moderne' bedrijfsgebouwen nog steeds is af te lezen. Nadat het grootste deel van de oude pakhuizen aan de Veerdijk was gesloopt, konden de pakhuizen Wormerveer, Maas, Waal en Het Schepel op het nippertje worden gered, dankzij inspanningen van de vereniging Zaans Erfgoed en de gemeente Wormerland. In deze lezing gaat Cees Kingma in op het soms mysterieuze verdwijnen van een aantal van deze pakhuizen. Maar de meeste aandacht zal toch gaan naar de miraculeuze redding van een aantal monumentale houten pakhuizen waardoor er sprake is van een glorieuze rehabilitatie van de Zaanse houtbouw voor industriële gebruikers.

Langs de Veerdijk is een aantal (houten) pakhuizen op een mysterieuze wijze verdwenen. Met de sloop van 'de Nieuwe Aanleg' werd begonnen op een vroege zaterdagmorgen in het voorjaar van 1985. Net alsof de eigenaar haast had en iedereen wilde verrassen. Foto Collectie MBTZ.

Verslag ALV 29 november 2014

Kort verslag van de algemene ledenvergadering van het Historisch Genootschap Wormer, gehouden op 29 november 2014 in de Stoomhal te Wormer.

Aanvang 10.30 uur, aanwezig ca. 70 leden

Opening door de voorzitter

Peter Roos opent de vergadering en heet alle aanwezigen hartelijk welkom.

Ingekomen stukken en mededelingen

Van Wormer Wonen is een brief ontvangen met de mededeling dat zij zullen stoppen met het sponsoren van het Historisch Genootschap. Dit besluit wordt erg betreurd. Kort verslag van de algemene ledenvergadering gehouden op 16 januari 2014. Dit verslag wordt onder dankzegging aan de opsteller ongewijzigd vastgesteld.

Financieel verslag 2013

Door Marc van Hout wordt een korte toelichting gegeven op het voorliggende financieel verslag. De vereniging is financieel gezond, maar als gevolg van een terugloop in het ledental en advocaatkosten is het vermogen met een aanzienlijk bedrag afgenomen. Op een vraag daarover wordt verteld dat de terugloop in het ledental ca. 50 personen bedraagt.

Mede door het wegvallen van Wormer Wonen als sponsor is het wenselijk om naar nieuwe sponsoren op zoek te gaan.

Omdat het op de nu gehanteerde wijze toch lastig is om kennis te nemen van een toelichting op de cijfers wordt gevraagd dat een volgende vergadering op een andere wijze te doen. Bijvoorbeeld door het projecteren van de cijfers en toelichting via een beamer.

Namens de kascontrolecommissie wordt door de heer Kuiper in rijmvorm een goedkeurende verklaring afgegeven. Wel heeft de kascontrolecommissie een tweetal opmerkingen: de commissie heeft geconstateerd dat aan de verspreiding van *Torenklanken* meer geld is uitgegeven dan in de voorgaande jaren. Dit is veroorzaakt door het feit dat *Torenklanken* per post is verzonden.

Daarnaast heeft de kascontrolecommissie geconstateerd dat het bestuur voorafgaand aan het uitgeven van een bedrag van € 7.000,- aan advocaatkosten hiervoor toestemming had behoren te vragen aan de ledenvergadering.

Vanuit het bestuur wordt geantwoord dat de *Torenklanken* voortaan weer door de verspreidgroep zal worden bezorgd. De opmerking van de kascontrolecommissie met betrekking tot de advocaatkosten wordt door het bestuur erkend, echter dit betreft een situatie die het huidige bestuur bij haar aantreden heeft aangetroffen.

De voorzitter vraagt of de ledenvergadering kan instemmen met het voorstel dat de toestemming voor het doen van deze uitgave met het vaststellen van dit financieel verslag alsnog is gegeven. De ledenvergadering kan met dit voorstel instemmen en

stelt het financieel verslag 2013 vast. De voorzitter dankt de penningmeester en de kascontrolecommissie voor hun werkzaamheden.

Benoeming leden kascontrolecommissie

Naast de heer Kuiper, die zich opnieuw kandidaat stelt, stelt ook de heer Waal zich kandidaat. Beiden worden met algemene instemming benoemd.

Samenstelling bestuur

Peter Roos deelt mee dat Elly Fens als gevolg van haar benoeming als wethouder het bestuur al snel weer heeft moeten verlaten. Binnen het bestuur is afgesproken dat Arthur van Haarlem haar functie van secretaris zal overnemen. In eerste instantie had het bestuur nog willen wachten met het invullen van de vacature die door Elly is achtergelaten. Echter de afgelopen week is uit contact met de heer Albert Stol gebleken dat hij wel tot het bestuur wilde toetreden. De heer Stol zal zich vanuit het bestuur vooral gaan richten op het periodiek uitbrengen van *Torenklanken*. Hoewel het voorstel van zijn benoeming niet meer in de voor deze vergadering verschenen *Torenklanken* kon worden opgenomen, vraagt de voorzitter de vergadering toch of met de benoeming van de heer Stol kan worden ingestemd. Dat is met algemene instemming het geval.

Toelichting activiteiten 2015

Na de heropstartproblemen in het afgelopen jaar wil het bestuur zich in 2015 weer richten op de activiteiten van de vereniging. Voor 2015 staan op de rol:

het frequenter houden van lezingen;
het frequent uitbrengen van *Torenklanken*;
het uitbrengen van het Jaarboek;
de Monumentendag;
de Erfgoeddag op 13 juni in en rond de Stoomhal;
het vernieuwen van de website.

Rondvraag

Er zijn geen punten voor de rondvraag.

Sluiting

De voorzitter stelt voor de vergadering te sluiten, maar wil dat niet doen zonder een bijzonder woord van dank uit te spreken aan het adres van Cees Kingma, Els Mak, René van Manen, Dirk Pranger en Nico Koelemeijer, de reactie van het *Jaarboek*. Deze leden zijn erin geslaagd om jaarboeken uit te brengen. Een binnen een jaar twee zeer lezenswaardige prestatie van formaat. De waardering voor deze prestatie wil het bestuur graag met een presentje en ledenvergadering onderstrepen. een hartelijk applaus van de

Financieel verslag 2014

Historisch Genootschap Wormer, gevestigd te Wormer

Balans per 31 december 2014

(in euro's)

	Toelichting	31 december 2014	31 december 2013
Vaste activa			
Materiële vaste activa	1	2	2
<i>Som der vaste activa</i>		<u>2</u>	<u>2</u>
Viottende activa			
Vorraden	2	2.035	2.035
Vorderingen en overlopende activa	3	122	9
Liquide middelen	4	21.312	32.819
<i>Som der viottende activa</i>		23.469	34.863
Kortlopende schulden en overlopende passiva	7	-45	-12.586
Uitkomst viottende activa min kortlopende schulden		<u>23.424</u>	<u>22.277</u>
Uitkomst activa min kortlopende schulden		<u>23.426</u>	<u>22.279</u>
Voorzieningen	6	21.326	21.326
Eigen vermogen	5		
Verenigingskapitaal		2.100	953
		<u>2.100</u>	<u>953</u>
		<u>23.426</u>	<u>22.279</u>

Willem de Groot overleefde het concentratiekamp

Willem de Groot met zijn vrouw na thuiskomst uit Dachau-Allach (foto familie-bezit).

Op 29 april 1945 werd het concentratiekamp Dachau bij München door de Amerikanen bevrijd. Op 30 april volgde de bevrijding van Allach. Eén van de overlevenden van de verschrikkingen van de concentratiekampen was Willem de Groot uit Wormer.

Na bijna twee jaar concentratiekamp, eerst in Vught in Nederland en vervolgens op transport naar Dachau, later het Nacht und Nebelkamp Natzweiler in de Vogezes in Frankrijk en ten slotte na ontruiming van het kamp in de Vogezes weer naar Dachau-Allach in Duitsland, was hij vrij man. Het duurde echter tot juni 1945 voordat hij weer thuis was in Wormer. De bevrijders lieten de mensen niet direct gaan, bang als ze waren voor besmettelijke ziekten, zoals vlektyfus, die alom heersten. De infrastructuur lag bovendien voor een groot deel in puin in Duitsland waardoor onmiddellijke terugkeer naar huis bemoeilijkt werd. De Nederlandse autoriteiten waren bovendien niet altijd even snel met het organiseren van hulp en transport naar Nederland. Op 3 juni 1945 kwam hij weer terug in Wormer. De bevrijdingsfeesten waren al achter de rug maar voor de teruggekeerde Willem de Groot werd dat nog eens uitbundig gevierd. In de plaatselijke berichtgeving werd dat als volgt omschreven: 'Arrestatie en ondervraging in de Euterpestraat'.

Willem de Groot werd in 1894 in Wormer geboren en heeft zijn hele leven hier gewoond, eerst aan de Torenlaan en vervolgens in de Knollendammerstraat. Zijn gezin bestond uit twee kinderen. Zoals zovele Wormers was hij in dienst bij de papierfabriek van Van Gelder Zonen. Daar heeft hij bijna vijftig jaar gewerkt. Hij was een rustige, evenwichtige en sociaal betrokken man. Hij was echter geen lid van een politieke partij. Voor zijn familie en directe omgeving was hij een zeer geziene man. Hij had veel vrienden. Toen hij terugkeerde in Wormer werd hij dan ook door vele mensen begroet en werd hij overstelpd met de nodige bloemstukken. Meer dan duizend mensen kwamen in de dagen erna bij hem langs in de Knollendammerstraat om hem te begroeten en geluk te wensen met zijn

behouden terugkeer.

In de jaren dertig van de vorige eeuw, tijdens de opkomst van Hitler-Duitsland, was hij zeer betrokken bij het wel en wee van gevluchte Duitse emigranten die illegaal in Nederland verbleven. Aan een aantal van hen verschaftte hij ook onderdak.

Na de inval van de Duitsers in mei 1940 had hij de nodige angst voor zijn gezin, zijn familie en verdere vrienden. Toen het bevel van de bezetters kwam dat iedereen zijn radio moest inleveren, deed hij dat met grote tegenzin. Zo ook was de invoering van een *Ausweis* voor hem zeer moeilijk te accepteren. Later moest zijn oudste zoon naar Duitsland voor de zogenaamde 'Arbeitseinsatz'.

Ofschoon hij zich niet bij het verzet had aangesloten en als zodanig ook geen verzetsstrijder genoemd kan worden, liet hem dit alles niet koud en werd hij actief door op zijn afdeling van de fabriek illegale nieuwsblaadjes te verspreiden. In oktober 1943 werd hij opgepakt en afgevoerd naar de Euterpestraat in Amsterdam. In de Euterpestraat in Amsterdam-Zuid waren tijdens de oorlog in enkele voormalige schoolgebouwen de hoofdkantoren gevestigd van verschillende Duitse politie-eenheden. De straat werd berucht door de meedogenloze manier waarop arrestanten werden ondervraagd en mishandeld. Hier waren ook de kantoren van de *Zentralstelle für jüdische Auswanderung* en de Afdeling IV B 4 ondergebracht. Beide waren belast met de organisatie van de deportatie van joden uit Nederland.

Willem de Groot vertelde het volgende over zijn verhoor: 'Ik werd in de Euterpestraat verhoord. Een erg zwaar verhoor want ene Bolding kende mij. Dat was een Zaankanter die verkeerd was. En die had de pik op streekgenoten. De echte ondergrondse heeft hem later doodgeschoten. Ze kwamen bij hem aan de deur en toen ie opendeed, pats...' (Dit citaat en volgende citaten zijn ontleend aan een interview met Willem de Groot in het *Dagblad voor de Zaanstreek, De Typhoon* van 13 mei 1967).

De Groot werd ondervraagd over het ondergrondse verzet in Wormer waarbij de ondervragers namen noemden van Wormer ingezetenen. Hij ontkende echte contacten te hebben met deze personen en ook niet te weten dat deze mensen in de illegaliteit werkten of ondergrondse activiteiten bedreven. Hij werd aan langduriger verhoren onderworpen waarbij schoppen en slaan geen uitzondering waren. 'Ik heb daarna acht weken aan de Amstelveenseweg (tijdens de Tweede Wereldoorlog was het een beruchte gevangenis waar onder meer Anne Frank en haar familie hebben gezeten nadat ze waren verraden, *noot FK*.) gezeten, toen in Vught en Pinksteren '44 werden we met 900 man in beestenwagens, ik bedoel van die goederenwagens, naar Dachau gebracht. 't Pinkstertransport noemden ze 't. Drie dagen en nachten hebben we gereden. We konden alleen maar staan. D'r zat ook zo'n SS'er bij. Als die vond dat 'm iets niets beviel, sloeg ie d'rop. Het was verschrikkelijk'.

'Toen ik in Vught zat heb ik nog in Gilze-Rijen gewerkt. Bomkraters dichtgooien op het vliegveld. Zo nu en dan werd er eentje doodgeschoten. Ik was verschrikkelijk bang maar telkens als er weer één dood ging dacht je: nou, jij ligt, maar ik sta nog...'

Dachau, Natzweiler, Dachau-Allach

Het concentratiekamp Dachau was het eerste grootschalig opgezette concentratiekamp van de SS in nazi-Duitsland. Het lag ten oosten van de Zuid-Duitse stad Dachau, ongeveer 20 km ten noordwesten van München, de hoofdstad van de nazibeweging. Het was in gebruik van 22 maart 1933 tot aan de bevrijding door Amerikaanse troepen op 29

april 1945.

'In Dachau was 't appél 't ergste. Ze lieten je uren staan. Toen we daar aankwamen moesten we ons op de appélplaats uitkleden. Met 900 man onder de douche... Twee tellen, toen werden we met ijskoud water weggespoten'.

Van Dachau werd De Groot vervolgens overgebracht naar het Franse concentratiekamp Natzweiler, 800 meter hoog in de Vogezes. Het lag ongeveer vijftig kilometer buiten Straatsburg bij de plaats Natzwiller (Duits: Natzweiler). Het was het enige door de Duitsers opgezette concentratiekamp op Frans grondgebied, hoewel er ook nog diverse kampen waren, zoals in Drancy en Le Vernet. De locatie was door Albert Speer gekozen wegens het ter plaatse voorkomen van graniet. Het kamp was van 21 mei 1941 tot 23 november 1944 operationeel. In totaal werden veertigduizend mensen (afkomstig uit Frankrijk, Nederland, Polen, Noorwegen, Duitsland en de Sovjet-Unie) vastgehouden in Natzweiler. De gevangenen moesten zware lichamelijke arbeid verrichten. Mede door voedseltekorten en de minieme sanitaire voorzieningen leidde dit tot veel slachtoffers. Vijfentwintigduizend mensen stierven voor het einde van de oorlog. In september 1944 werd het kamp door de SS geëvacueerd vanwege de naderende geallieerden. In dit kamp heeft De Groot circa twee maanden doorgebracht.

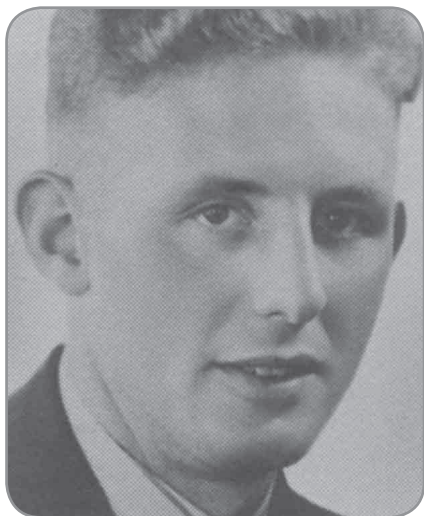
'Ik ben in die tijd doodsbang geweest. Ik heb nooit iets durven uithalen, want als ze je pakten had je geen schijn van kans. Er was eens een stel Russen een barak binnengedrongen om eten te stelen. Toen ze weer naar buiten wilden stond de kampoudste in de deur. Hij zei: 'Wat moet dat ? En even later: 'Jullie kunnen kiezen tussen ophangen en stokslagen'. Nou, zeiden die Russen, alsjeblieft stokslagen. 'Je werd dan naakt over een soort bok gelegd. Je werd nooit helemaal doodgeslagen. Je moest naar de appélplaats en je daar uitkleden. Dan werd je over de bok gebonden en dan sloegen ze je net zo lang tot je niet meer kon lopen'.

Uit het verhaal van De Groot is niet helemaal duidelijk waar dit plaatsvond, in Dachau of Natzweiler. Dat een dergelijke praktijk in Natzweiler bestond, wordt duidelijk uit het verhaal van Pim Boellaard, opgetekend door de historica Jolande Withuis die in 2008 een publicatie heeft gewijd aan deze verzetsheld.

Vlak voordat de Amerikanen Natzweiler bereikten, werden de gevangenen op transport gezet naar Dachau en Allach. De Groot kwam in Allach terecht. Allach was een *Aussen-kommando* van Dachau waar een ondergrondse vliegtuigfabriek werd gebouwd. De Groot belandde in de BMW-fabrieken. Kamp Allach werd op 19 maart 1943 geopend. In het kamp werd niet alleen het Allach-porselein gemaakt maar werd ook voor de Duitse oorlogsindustrie gewerkt. Er was een smederij waar zwaarden en dolken werden gemaakt. De smid gebruikte dezelfde SS-merktekens als op het porselein werden gebruikt. Ook de eerder vermelde Boellaard belandde in Allach en ook een andere Zaankanter, Henk Toby uit Wormerveer, was daar als dwangarbeider tewerkgesteld. Henk Toby was onder meer betrokken geweest bij de verspreiding van de illegale *Trouw*. Of de Nederlanders of Zaankanters elkaar hebben gekend, is niet duidelijk. Wel is duidelijk dat met name Boellaard veel heeft betekend voor zijn medegevangenen en door zijn contacten veel heeft kunnen regelen. Op 30 april 1945 werd Willem de Groot uit het kamp Allach bevrijd. Hij woog toen niet meer dan 45 kilo.

Bronnen: Familie De Groot; artikel *Dagblad De Typhoon* 13 mei 1967, Jolande Withuis, 'Weest manlijk, zijt sterk, Pim Boellaard (1903-2001), het leven van een verzetsheld', 2008.

Met dekschuiten op voedseltocht

In het najaar van 1943 huurde een aantal boeren uit Wormer en Jisp (Klaas Reijne en Jaap en Arie Wezel uit Wormer en Cor Meijer met zoon Piet en Jan Praag van de Zwethoeve uit Jisp) twee dekschuiten van papierfabriek De Eendracht om voederbieten voor het vee te halen bij bouwboer Smit aan de Alkmaarderweg in de Wieringermeer.

Ze waren een week onderweg en sliepen op de dekschuit in het vooronder op stro. Op hun tocht over de Zaan, het Noordhollands Kanaal en het kanaal naar Kolhorn maakten zij, zes man sterk, gebruik van treklijnen en kloeten (vaarbomen). Op de terugweg troffen zij sleepbootkapitein Leen Blom van Van Gelder in het Noordhollands

Kanaal. Die heeft hen gesleept tot aan de Poelsluis waarna zij kloetend over het Zwet thuis kwamen. Deze dekschuiten waren 'gestald' in de Eerste Koepelsloot (de sloot ten westen van het Weiver) om te voorkomen dat zij bij De Eendracht door de bezetters gevorderd zouden worden.

Een tweede tocht werd ondernomen door Gerrit Wezel en enkele andere boeren uit het door onder water gezette De Woude. Gerrit Wezel verbleef veel bij zijn broer Niek Wezel aan het Weiver, waar de schuiten lagen. Timmerman Henk Prins uit Wormer nam ook deel evenals de 16-jarige Piet Wezel, die meeding om de paarden te mennen om deze keer de schuiten te trekken. Ondanks een aantal onverwachte problemen zoals een lekkage en een te lage spoorbrug bij Heerhugowaard, kwamen ze goed in Jisp terug. Daar werden de onder het stro verborgen aardappelen uitgedeeld aan de bevolking. In de zomer van 1944 gingen er weer enkele dekschuiten naar de Wieringermeer om aardappelen voor het personeel van Van Gelder en ook voederbieten voor de boeren te halen. Deze keer werden zij gesleept door kapitein Leen Blom met de Fram. Cor Meijer met zoon Piet was weer van de partij. Toen op de terugtocht de eerste dekschuit in de sluis bij Kolhorn lag, naderde er een geallieerd vliegtuig. De mannen renden weg van de schuiten om dekking te zoeken in de Wieringermeer. Terwijl zij in het bouwland lagen, kwam er ook een auto aanrijden die direct werd beschoten door het vliegtuig. Achteraf bleek dat de uit Wormer afkomstige Engel Floore daarbij werd gedood. Engel Floore was om zich aan de *Arbeitseinsatz* te onttrekken ondergedoken in Spanbroek.

Omdat hij elektricien van beroep was, werd hem veel gevraagd om dorsmachines en andere oogstmachines aan te sluiten op het Pen-net. Na de beschieting door het vliegtuig kwamen de mannen weer snel aan boord om de dekschuiten naar Wormer te brengen. De jonge Piet Meijer, op dat moment 14 jaar oud, was zo ooggetuige van de tragische dood van Engel Floore, die na Piets huwelijk met Narda Floore zijn aangetrouwde neef zou zijn geweest.

Gegevens ontleend aan Jan Praag, *Leven in Jisp aan 't Zwet en in 't Jisperveld* en aan de overlevenden van enkele tochten; Piet Meijer en Piet Wezel.

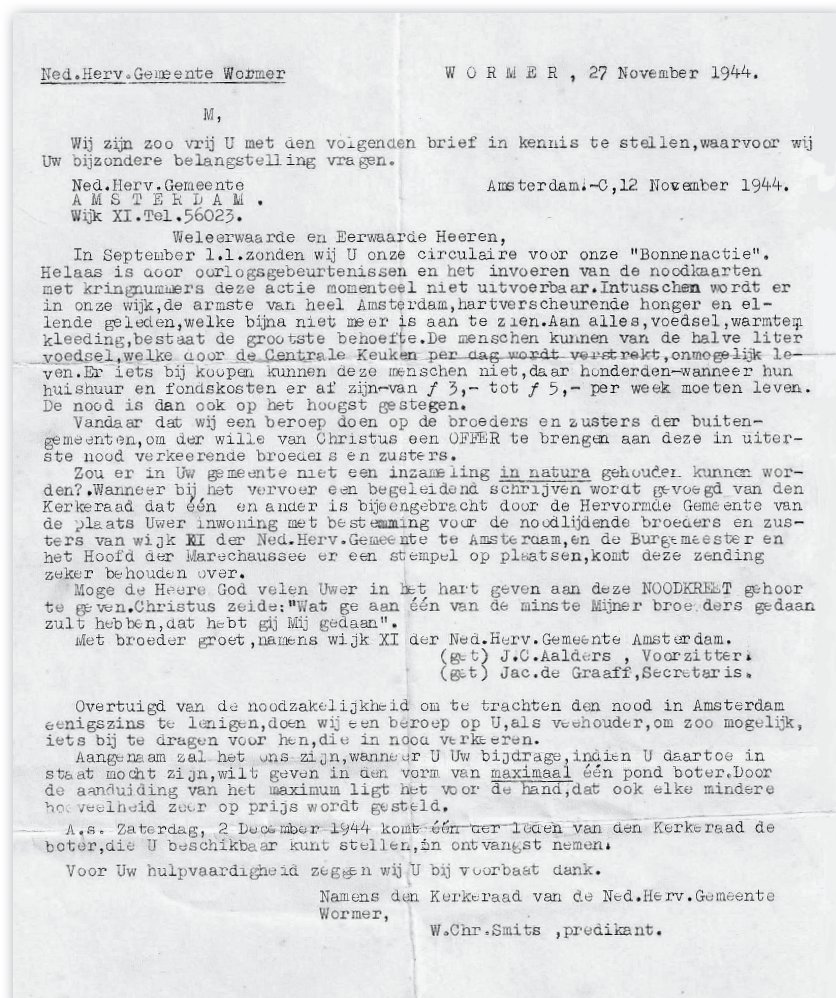

De foto van de dekschuit in de Bartelsluis geeft een indruk met welke schuiten men naar de Wieringermeer ging, de eerste keer met handkracht en daarna met paarden en ten slotte met de Fram. Bron: www.zaans-industrieel-erfgoed.nl.

Foto links: Engel Floore als onderduiker in Spanbroek, omgekomen bij een aanval door een geallieerd vliegtuig. Foto afkomstig uit familiearchief.

De Hongerwinter

Naar aanleiding van de spoorwegstaking in september 1944 blokkeerden de Duitsers de voedseltransporten naar het westen van Nederland. Dit leidde tot enorme voedseltekorten en vooral in de grote steden werd na verloop van tijd op grote schaal honger geleden. Eind november omschrijft ds J.C. Aalders namens wijk XI van de Herv. Gemeente Amsterdam de situatie als hartverscheurend. Hij doet een beroep op de broeders en zusters van de Hervormde Gemeente uit Wormer en ds W.C. Smits stuurt deze noodkreet prompt door naar de lidmaten met een concreet advies over de bijdrage. Uiteindelijk zouden meer dan 20.000 mensen om komen van de honger.

Brief ter beschikking gesteld door Piet van Wezel uit Jisp.

Schenkeningen

- Van de familie Willemsen het persoonlijk archief van Joop Willemse. Het archief bestaat uit stukken van de gemeenteraad van Wormer over de periode 1965-1978, verkiezingsfolders, krantenverslagen, stukken over de samenvoeging van Zaangemeenten, uitgebreide documentatie over Van Gelder Papier, circulaires van de vakbond en informatie over de vestiging van Papierindustrie Adr. Dekker.
- Archief van Jaap Butter, als oud-medewerker van de papierfabriek Van Gelder Zonen heeft hij een unieke serie documenten verzameld. Vanaf de sluiting van het bedrijf heeft hij deze documenten bewaard totdat hij besloot de verzameling aan te bieden aan het Historisch Genootschap Wormer.
- Een bijzondere verzameling memorabilia en een bedrijfsfotoarchief van de energiecentrale bij VGZ Wormer van de familie van oud-chef H.J. Monen. Het fotoarchief omvat ruim 1300 zwart-witnegatieven van uitstekende kwaliteit en bevat foto's van o.a. de huldiging van jubilarissen en beeldverslagen van de uitjes voor gepensioneerd medewerkers.
- Een gedeelte van het archief, ter beschikking gesteld door de weduwe van Bram Kemp, oud-werknemer van VGZ.
- Het archief van Henk Onderwater. Het archief van Henk bevat veel krantenartikelen en interne vakbondscommunicatie.
- Verder ontvingen we een historische foto van Peter Kleij.

Het materiaal wordt op dit moment geïnventariseerd en waar mogelijk gedigitaliseerd. Er wordt een overzicht bijgehouden op de website van Cees Kingma: <http://zaans-industrieel-erfgoed.nl> onder de rubriek 'Collecties'. Geleidelijk zullen de archieven worden overgedragen aan het Waterlands Archief in Purmerend zodat deze archieven beschikbaar komen voor onderzoekers.

Van de penningmeester: contributie

Van de 455 leden die een machtiging voor automatische incasso hebben afgegeven is de contributie in maart geïncasseerd. Als u geen machtiging heeft afgegeven en u heeft de contributie 2015 nog niet voldaan of is deze niet automatisch afgeschreven dan wil ik u vragen om de contributie per omgaande over te maken op: Rabobank IBAN NL43 RABO 0114 5401 79 o.v.v. van uw lidnummer en jaar. Om de tijd van het incasseren van de contributie te beperken, zou ik iedereen willen vragen om het Historisch Genootschap Wormer te machtigen de contributie automatisch af te laten schrijven van uw bankrekening. Als u het niet eens bent met de automatische afschrijving kunt u het bedrag laten storneren of ik betaal de contributie terug. Met dank en vriendelijke groet, Marc van der Hout: 06-11 92 06 47.

Alledaagse diefstal

In de oorlog was men als gewoon burger zijn leven niet zeker. Er was het risico bij razzia's opgepakt te worden om in de Duitse oorlogsindustrie te werk te worden gesteld. Ook dreigde het gevaar onderweg op een voedseltocht beschoten te worden en verder werden volstrekt willekeurig mensen als represaille gedood. Ook was men niet zeker van zijn eigendom. Fietsen, radiotoestellen, non ferro metalen, kerkklokken, wagens en paarden: alles was bruikbaar en kon worden gevorderd door de bezetter. Het volgende verhaal is een typerend voorbeeld daarvan.

In 1944 werden er door de Duitsers veel dienstreizen gemaakt van de *Dienststelle* aan de Goudastraat in Wormerveer naar Purmerend. Een onderofficier, destijds ingekwartierd bij de familie Wullink aan de Nieuweweg 96, maakte die dienstreizen altijd per fiets en werd daarbij vergezeld door drie soldaten. Hij had de wonderlijke bijnaam 'V1' naar het bekende Duitse *Vergeltungswaffe Eins*, een vliegende bom. Hij had bij gevechten in Denemarken een deel van zijn onderkaak verspeeld en hij had zijn buik vol van de oorlog omdat hij bij een bombardement op Berlijn zijn gezin had verloren. Door Jisp fietsend had hij op het erf van Niek Wezel aan het Weiver een dressuurkar zien staan. De Duitsers wezen elkaar druk pratend op deze kar en dat was opgemerkt door de vrouw van Niek Wezel, die met een open been voor het raam op bed lag. Zij had haar man gewaarschuwd dat de Duitsers het oog hadden laten vallen op hun kar en daarom verstopten ze die in de hooiberg.

Paardenfluisteraarster

En ja hoor, de volgende dag vroegen ze waar de kar gebleven was. Niek Wezel zei dat hij bij zijn broer in Oosthuizen was. Toen ze zijn adres vroegen, vertelde hij toch maar dat de kar tegen diefstal in de hooiberg verborgen was. Zij vorderden de kar en kwamen enkele dagen later met een paard, dat zij voor de kar wilden spannen. Toen dat ondanks veel getier en geschreeuw niet lukte, kwam een buurvrouw, Kee Meijer-Leegwater, een echte dierenvriend, aanlopen omdat zij het getier niet langer kon aanhoren. Zij wist het paard, zacht pratend en kloppend op de hals, te kalmeren en voor de wagen te spannen. Kee Leegwater had met haar man, die olieslager bij Duijvis was, door het houden van konijnen, geiten en kalveren langzamerhand een boerderijtje opgebouwd met ten slotte vier koeien en wat kleinvee. Daarom waren zij al enige tijd op zoek naar een betere plek voor zichzelf en hun vee en toevallig waren zij enkele dagen na het voorval bij de burens Wezel verhuisd naar het laatste huis aan de Dorpsstraat, net voor de brug.

Studievriend

Toen de Duitse onderofficier nu met een wagen op zijn tocht naar Purmerend net voorbij het tilletje een fuut in de Wijzend zag, trok hij zijn pistool en schoot de fuut. Het paard schrok hevig, sloeg op hol en de kar met officier en gevolg belandden in het water. Zo kwamen zij drijfnat bij het laatste huis op de Dorpsstraat en eisten droge kleren voor

de onderofficier. Kee Meijer weigerde de droge kleren van haar man te geven en wilde niet zoals vier dagen daarvoor de Duitsers helpen. Maar ten slotte stemde ze toe op voorwaarde dat haar zoon Piet mee terugging naar Wormerveer en de kleren direct mee terugnam.

Toen de Duitser weer naar buiten wilde gaan, zag hij tot grote schrik van Kee een staatsiefoto van Juliana en Bernhard boven de deur, wat verboden was. Maar tot haar opluchting riep hij: 'Du, mein Studienfreund!' Piet zat daarna ingeklemd tussen de Duitsers op de wagen naar Wormerveer en keerde later terug met de kleren van zijn vader en een stuk vlees als beloning.

Bronnen: *Wormer van crisisjaren, oorlogsjaren tot de bevrijding* door Bram en Klaas Kemp, uitgeverij Amor Vincit Omnia, Westzaan 2012; ooggetuigen Piet Wezel, Jisp en Piet Meijer, Wormer.

Het doel van de dienstreis was de *Ortskommandantur* in Purmerend, gevestigd in Villa Houtheuvel aan de Purmersteenweg. Bron: Waterlands Archief, nr. WAT001023385 'Purmerend, Weg n/h Station' (ter hoogte van Villa Houtheuvel).

Agenda

- ▶ **Zondag 3 mei - 15.00 uur** in de Jisperkerk, vertoning korte documentairefilms gemaakt door de werkgroep 'Monumenten spreken' bij de oorlogsmonumenten in Wormerland. Het betreft het Verzetsmonument aan de Zaandammerstraat en de monumenten voor Jan Kuijper, aan het Jisperpad, voor Pieter Slooten in Neck en het Van Gelder-monument aan de Zandijkerweg. Organisatie: Vrienden van de Jisperkerk in samenwerking met de Oudheidkundige Commissie Jisp en het Historisch Genootschap Wormer.
- ▶ **Donderdag 21 mei 2015 Algemene Ledenvergadering**
Aansluitend vertoning van de film *Van de Zaan gezien* gevolgd door een lezing van Cees Kingma met de titel 'Eerherstel voor de 'Houten Zaanwand' langs de Veerdijk'.
Plaats: De Stoomhal, Pakhuisplein 44, Wormer.
Aanvang: 20.00 uur (zaal open vanaf 19.30 uur)
- ▶ **Zaterdag 13 juni 2015** Deelname aan de Culturele Erfgoedmarkt in de Stoomhal, Pakhuisplein 44, Wormer.
De Erfgoedmarkt wordt georganiseerd door de Vereniging Zaanse Erfgoed. Het thema is 'De Zaan als levensader'.
- ▶ **Zaterdag 12 september 2015**
Monumentendag met als thema 'Kunst en Ambacht'.
- ▶ **2e week november 2015**
Genootschapsdag met uitreiking van het *Jaarboek 2015*.

Colofon

Torenklanken is een kwartaaluitgave van het Historisch Genootschap Wormer. Een lidmaatschap kost € 15,- per jaar.

Redactie

Frans Koelemeijer; Lydy van de Toorn Vrijthoff-Smit;
Albert Stol, eindredactie; Wietske van Soest, opmaak
Redactieadres: De Lindeboom 22, 1531 PM Wormer
E-mailadres: torenklanken@genootschapwormer.nl

Bestuur

Peter Roos, voorzitter
Arthur van Haarlem, secretaris
Marc van der Hout, penningmeester
Lydy van de Toorn Vrijthoff-Smit
Albert Stol

Jaarboek

Redactie: Cees Kingma; Nico Koelemeijer; René van Maanen;
Els Mak; Dick Pranger
E-mail: jaarboek@genootschapwormer.nl

Historisch Genootschap Wormer

p/a Kempaansstraat 34, 1531 VE Wormer, 075-642 19 68
Opgericht: 14 december 2005
KvK-nummer: 34242956
Rabobank: IBAN NL43 RABO 0114 5401 79
E-mail: secretaris@genootschapwormer.nl
Website: www.genootschapwormer.nl

